

MJESTO ODRŽAVANJA

Vijećnica Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
Ivana Lučića 3, 10 000 Zagreb, Hrvatska
8. studenoga 2017.

PROGRAM

10.00 – 10.30 REGISTRACIJA

10. 30 – 12.00 SVEČANO OTVORENJE SKUPA I DOMJENAK

12. 00 – 13.45 PRVA SESIJA

Moderator: Sanja Potkonjak

Ingrid Slavec Gradišnik: Pogled na vzporednice med slovensko in hrvaško etnologijo

Tihana Petrović Leš: Iz korespondencije Milovana Gavazzija sa Slovencima

Tomislav Pletenac: Prema manjinskoj antropologiji

Rajko Muršič: Etnologija kot predmet senzobiografskega sprehoda skozi stoletje premen: raziskovalni eksperimenti v izgubljenem času kot sredstvo upora proti hegemonškemu antropološkemu diskurzu

Mirjam Mencej: Diskursi in rabe pripovedi in čarovništvu

Jelka Vince Pallua: Prelaze li mitska bića granicu Slovenije i Hrvatske? Kulturni krajolik u kontekstu prekograničnih etnoloških pojava

Goran Pavel Šantek: Mitu ususret – zajednički rad hrvatskih i slovenskih etnologa na rekonstrukciji stare vjere Slavena

Diskusija

14.00 – 14.15 STANKA ZA KAVU

14.15 -15.45 DRUGA SESIJA

Moderator: Marijana Belaj

Bojan Baskar: Ali je mogoče ponovno odkriti Vero Stein Erlich?

Uršula Lipovec Čebtron: Jezik v klinični praksi: medicinskoantropološki pogled na komuniciranje v slovenskem zdravstvu

Barbara Turk Niskač: Kje so otroci v slovenski etnologiji in kulturni antropologiji?

Petra Kelemen i Jasna Čapo: Međunarodni migranti i Zagreb – (re)skaliranja grada

Marijeta Rajković Iveta i Nataša Rogelja: Migracije životnog stila u Hrvatskoj i Sloveniji

Diskusija

15.45 – 16.00 STANKA ZA KAVU

16.00 – 17.15 TREĆA SESIJA

Moderator: Marijeta Rajković Iveta

Helena Konda: Stične točke pri raziskovanju grafitiranja pri slovenskih in hrvaških raziskovalcih

Katja Hrobar Virloget: Heroes we love? O spominjanju in molku ob spomenikih narodno-osvobodilnega boja

Kristina Vugdelija: Tvorba nacionalnih heroja u suvremenim kulturama sjećanja – primjer Franje Tuđmana

Nevena Škrbić Alempijević i Sanja Potkonjak: *Zapamtite Vukovar.* Konstrukcija grada heroja u poslijeratnoj Hrvatskoj

Diskusija

17.15-17.30 ZAVRŠNA DISKUSIJA

18.00 VEČERA

SAŽECI IZLAGANJA

(abecednim redom prema prezimenu izlagača)

Bojan Baskar

*Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta
Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo*

bojan.baskar@ff.uni-lj.si

Ali je mogoče ponovno odkriti Vero Stein Erlich?

Hrvaška antropologinja Vera Stein Erlich je v svoji knjigi o modernizacijskih procesih jugoslovanske družine (*Porodica u transformaciji: studija u 300 jugoslavenskih sela*, Zagreb, 1964) večkrat izrazila obžalovanje, da material, zbran konec tridesetih let prejšnjega stoletja na podlagi njenih vprašalnic, ni vključil Slovenije in da zato Slovenija v njeni knjigi ni zastopana. Od dobrih tisoč vprašalnic, ki jih je po pošti razposlala vaškim učiteljem, pa tudi zdravnikom in duhovnikom z vseh koncev Jugoslavije, ni nobena šla v Slovenijo. Njeno pojasnilo tega nenavadnega izostanka je lakonično; zdi se, kot da na slovenski strani ni bilo interesa...

Čeprav je neposredni vpliv Stein Erlichove na razvoj hrvaške etnologije — kljub temu, da objektivno sodi v sam njen vrh — ostal dokaj omejen in je danes napol pozabljena, je bil njen posredni vpliv znatno globlji. Posredni vpliv Stein Erlichove bi bilo mogoče dokumentirati tudi v feministično orientirani sociologiji v Sloveniji, kar pa ni namen tega prispevka. Odsotnost Slovenije v njeni primerjalni jugoslovanski študiji je gotovo morala imeti posledice za slovensko etnološko recepcijo njenega dela. Ob tem se neizogibno zastavi tudi vprašanje, kako bi Stein Erlich organizirala svojo vsaj navidezno evolucionistično tipologijo jugoslovanskih družinskih oblik, če bi razpolagala tudi s slovenskim materialom.

Če se po eni strani zdi, da je razmerje med delom Stein Erlichove in slovensko etnologijo mogoče opredeliti kot spodletelo srečanje, pa ponovno branje njenega inspirativnega opusa razodeva globoke afinite dveh sosednih nacionalnih tradicij, ki operirata v kontekstu skupne imperialne zapuščine. Potem ko je danes koncept imperialne zapuščine (imperial legacy) našel svojo pot tudi v etnologijo, nam branje Stein Erlichove v tem novem ključu presenetljivo razodene, da je s svojim konceptom

kulturnega stila (tudi življenjskega stila), ki je bil ena najglobljih preokupacij njenega antropološkega prizadevanja, dejansko odpirala vprašanja medsebojnih interakcij imperialnih zapuščin na zahodnem Balkanu. V tem pogledu je njen prispevek ne le pionirski, temveč tudi ključen in kot tak kliče k novim analitičnim branjem njenega dela.

Katja Hrobat Virloget

Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije

katja.hrobat@fhs.upr.si

Heroes we love? O spominjanju in molku ob spomenikih narodno-osvobodilnega boja

Prispevek bo pokazal nekatere rezultate raziskav mednarodnega projekta *Heroes We Love. Ideology, Identity and Socialist Art in New Europe* (2015–18, European program Creative Europe). Prek projekta smo v devetih državah Srednje in Vzhodne Evrope raziskovali še vedno kontroverzno temo socialistične dediščine umetnosti 20. stoletja s poudarkom na spomenikih iz socialističnega časa v njihovem zgodovinskem, političnem in družbenem kontekstu. Vzpostavili smo sodelovanje s hrvaškimi raziskovalkami, ki so bile povabljene na okroglo mizo o vklesanih spominih v organizaciji Univerze na Primorskem in v druge dejavnosti partnerjev.

Po začetni predstavitvi slovensko-hrvaškega sodelovanja in dejavnosti projekta bodo v prispevku nakazane temeljne ugotovitve o kulturi spominjanja na »naše« heroje, ki se odraža v odnosu do spomenikov narodno-osvobodilne borbe na Primorskem. Kakšno vlogo imajo heroji in dogodki narodno-osvobodilne borbe v kompleksnem dvojezičnem okolju severne Istre? Še posebej v tem okolju, ki je po 2. svetovni vojni doživelo korenite (etnične in socialne) spremembe v sestavi prebivalstva zaradi ti. istrskega eksodusa, spomini močno razdvajajo slovensko (oz. nekdanje jugoslovansko) in italijansko prebivalstvo. Pokazan bo primer spomenika, ki je bil narejen v simbolu sožitja, ki pa se je v procesu kolektivnega spominjanja prek komemorativnih dejavnosti spremenil v predmet razdora med skupnostmi. V tem primeru poskusi sprave na med-nacionalni ravni ne odzvanjajo v regionalnih kolektivnih spominih. Na primeru spominjanja na uradno razglašene NOB heroja, ki se ga drži kolektivni molk na regionalni ravni, bo pokazan drug izrazit kontrast, to je med regionalnim in nacionalnim kolektivnim. Čeprav gre za molk, v katerega je raziskovalcu težko prodreti, pa je ta vendarle imel tolikšno moč, da je preprečil postavitev spomenika heroju v domačem okolju. Zakaj tolikšen molk še desetletja

po padcu režima s predpisanim »uradnim« kolektivnim spominom? Molk je lahko posledica kontrasta med dominantnim in podrejenim spominom, lahko je posledica nerešenih travm, postane pa lahko tudi preživitvena strategija in gradnik osebnosti.

Petra Kelemen

*Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju*

pkelemen@ffzg.hr

Jasna Čapo

Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb

capo@ief.hr

Međunarodni migranti i Zagreb – (re)skaliranja grada

U ovom izlaganju predstaviti ćemo istraživanja koja provodimo u okviru projekta "Stvaranje grada: prostor, kultura i identitet" Hrvatske zaklade za znanost (www.citymaking.eu). Projekt nastoji zahvatiti složene procese stvaranja grada Zagreba, detektirati i analizirati raznorodne čimbenike i aktere suvremenih transformacija grada. Analitički je usmjeren na politike javnih prostora i politike razlike. Segment koji se bavi politikama razlike pozornost usmjerava, među drugim pojedincima i skupinama, i na pojedince koji su u Zagreb doselili iz inozemstva. Tim je migrantima, pripadnicima srednjih društvenih slojeva koji trenutno žive u Zagrebu, posvećeno ovo izlaganje.

Svoju ćemo analizu uklopiti u recentna migracijska istraživanja koja se bave načinima na koje migranti nalaze svoje mjesto u gradovima naseljavanja te njihovim ulogama u transformacijama i (re)pozicioniranjima ili (re)skaliranjima gradova u globalnim hijerarhijama. Zanimat će nas značenja grada koja konstruiraju međunarodni migranti, pri čemu ćemo poseban naglasak staviti na gradnju usporedbi Zagreba s drugim gradovima. Tematizirat ćemo stoga individualne ocjene na temelju kojih migranti Zagreb pozicioniraju na vlastitim individualnim skalama gradova. Te ćemo individualne skale sučeliti s pozicijom koju Zagreb ima kao migracijsko odredište na temelju određenih gospodarskih i društvenih pokazatelja. U izlaganju ćemo stoga analizirati različita (re)skaliranja grada, odnose individualnih skala s jedne strane te gradske skale kao artikulacije moći grada u kontekstu suvremenih neoliberalnih procesa s druge strane.

Helena Konda

*Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta
Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo*

helena.konda.malina@gmail.com

Stične točke pri raziskovanju grafitiranja pri slovenskih in hrvaških raziskovalcih

Pri svojem raziskovanju grafitov v Sloveniji in po svetu sem naletela na več skupnih točk s hrvaškimi raziskovalci. Najbolj prepoznavna skupna tema so povojni grafiti, ki so nastali ob določanju meje SFRJ z Italijo po drugi svetovni vojni. Še danes lahko vidimo njihovo originalno podobo v slovenskih in hrvaških obmorskih krajih. Mlajše generacije jih obnavljajo zaradi ohranjanja spomina in ustvarjanja specifične kulturne dediščine.

V Sloveniji je bila leta 2008 izdana odmevna znanstvena publikacija o grafutih (Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo), ki je še vedno zelo aktualna, sledile pa so ji še druge. Poudariti je treba, da je prvo sodobno raziskavo o grafutih v naši skupni regiji napisala skupina hrvaških sociologov že leta 1991 (Grafiti i subkultura, Dražen Lalić in drugi). Poleg številnih opredelitev in navedb mednarodnih raziskovalcev grafitov iz različnih zgodovinskih obdobjev je v publikaciji predstavljena tudi slovenska pankovska afera s pisanjem kljukastih križev.

V prispevku nameravam predstaviti stične točke slovenskega in hrvaškega grafitiranja. Poleg skupnih vsebin iz novejšje zgodovine (grafiti ob določanju meje SFRJ z Italijo) in vzporednega ustvarjanja metodologije obstaja tudi dobro sodelovanje grafitarjev v sedanjem času. Predstaviti nameravam nekatere aktivne grafitarje in aktualne trende pri razvoju likovne ulične umetnosti oz. street arta. Grafiti še vedno ostajajo ilegalni in so pogosto uporabljeni pri skvotih, street art pa prehaja v legano obliko umetnosti, kjer so festivali in podobni dogodki pogosto podprti s strani vladajočih struktur.

Grafiti so zelo heterogen in globalen pojav, ki v nekaterih oblikah predstavlja hitro rastočo tržno nišo z velikim vplivom na razvoj dominantne kulture. Pri raziskovanju grafitov je sodelovanje slovenskih in hrvaških raziskovalcev zelo dobro, vsebuje pa tudi prepletanje različnih ved, zlasti etnologije, kulturne antropologije in sociologije.

Jezik v klinični praksi: medicinskoantropološki pogled na komuniciranje v slovenskem zdravstvu

Samoumevno je, da je za kakovostno zdravstveno oskrbo potrebna dobra komunikacija med pacientom in izvajalcem zdravstvenih storitev. Vendar pa je v klinični praksi predstava o »dobri komunikaciji« pogosto postavljena na preizkušnjo že pri zdravstvenih delavcih, ki govorijo isti jezik kot njihovi pacienti, še toliko bolj pa pri tujejezičnih pacientih (migrantih/beguncih, turistih, tujih študentih idr.). Kot kažejo številne raziskave (Betancourt in drugi 2003; Bischoff in drugi 2003; Shea in Lionis 2014; Woodward in drugi 2014), je zaradi vse večje jezikovne (ter, širše kulturne) heterogenosti uporabnikov zdravstvenih storitev v večini evropskih držav zaznati vse več ovir v klinični komunikaciji, kar ima lahko bolj ali manj daljnosežne posledice.

V svojem prispevku se bom ukvarjala z vprašanjem jezikovnih ovir v slovenski klinični praksi. Izhajala bom iz kvantitativne raziskave med 420 zdravstvenimi delavci, ki je bila opravljena v okviru projekta »Izdaja slovarja, namenjenega lažji komunikaciji migrantov z zdravstvenim osebjem" (2016-2018) ter iz kvalitativne raziskave, ki je potekala v okviru usposabljanja »Pacient ne govori slovensko: izziv za zdravstvene delavce v Sloveniji« v različnih krajih Slovenije.

V prispevku bom analizirala, kako različni profili zdravstvenih delavcev dojemajo tujejezične paciente in s katerimi jeziki, ki jih sami ne govorijo, se najpogosteje srečujejo. Nadalje bom razčlenila jezikovne ovire ter načine, na katere jih zdravstveni delavci (poskušajo) premoščati. Tako bom analizirala medjezikovno sporazumevanje, sporazumevanje s spletnimi prevajalniki (npr. google prevajalnik), različnimi vrstami tolmačev in druge oblike premoščanja jezikovnih ovir ter pri tem ugotavljala, do katere mere so ti načini uspešni.

V zaključku prispevka se bom posvetila različnim strategijam, ki bi, po mnenju sogovornikov in sogovornic, dolgoročno pripomogle k zmanjšanju jezikovnih nesporazumov (na primer, uvedba profesionalnih tolmačev/medkulturnih mediatorjev v zdravstvene ustanove, usposabljanje na področju kulturnih kompetenc ter različna jezikovna orodja), pri čemer bom – na osnovi znanstvenih raziskav na tem področju – pokazala na prednosti in šibkosti posamezne strategije.

Mirjam Mencej

*Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta
Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo*

mirjam.mencej@ff.uni-lj.si

Diskursi in rabe pripovedi in čarovništvu

V svojem predavanju bom govorila o različnih diskurzih, skozi katere so pripovedovalci na podeželju vzhodne Slovenije pripovedovali o čarovništvu. Raziskovalci čarovništva leto pogosto razumejo predvsem kot jezikovno dejstvo, tj. kot posebno obliko diskurza, znotraj katerega določene besede in dejanja dobijo specifičen pomen. Diskurzi, ki jih je mogoče prepoznati na podlagi gradiva, posnetega v letih 2000-2002 in med 2014-2016, so čarovniški, krščanski, racionalni in New-Age diskurz, vsak pa ima svoje jezikovne in semantične značilnosti. V predavanju bom pokazala tudi, v kakšnih situacijah ljudje v vsakodnevnem življenju mobilizirajo čarovniški diskurz in kako ga strateško uporabijo v svojo korist. Na koncu bom na primeru terapije sodobne New-Age zdravilke pokazala še, kako se diskurz tradicionalnih nasprotnikov čarovnic prilagaja spremembam v družbi.

Rajko Muršič

*Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta
Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo*

*Univerza Vzhodne Finske, Filozofska fakulteta
Oddelek za raziskave kulture in antropologijo*

rajko.mursic@guest.arnes.si

Etnologija kot predmet senzobiografskega sprehoda skozi stoletje premen: raziskovalni eksperimenti v izgubljenem času kot sredstvo upora proti he- gemonskemu antropološkemu diskurzu

Izhodišče prispevka bo predstavitev prvih izsledkov raziskave občutenja pomembnega urbanega prostora, v kateri sodelujoči pari iz različnih generacij skozi sprehod v mestu obujajo svoje čutne spomine na prostor, ki ga podoživljajo skupaj s pripadnikom ali pripadnico generacije, ki svoje (ob)čutenje prostora šele oblikuje, in to v glavnem z uporabo digitalnih pripomočkov. Preizkušanje in razvijanje specifične metode, ki se le deloma ujema s predstavo antropologov o antropološki etnografiji,

bo temelj širšega premisleka avtorja o tem, kaj se je v zadnjem stoletju, predvsem pa v zadnjih dveh desetletjih, zgodilo z etnologijo v Sloveniji.

Skozi kritiko razprav o antropološki etnografiji, ki potekajo že nekaj desetletij, posebej vroče pa so postale po nedavni Ingoldovi intervenciji, bo avtor kritično ovrednotil potencialne etnografskega soočanja z ljudmi v najrazličnejših sodobnih okoliščinah, izhajajoč iz nasledstva kontinentalnih etnografij, ter opozoril na zamegljevanje kritičnih znanstvenih perspektiv z uporabo orodij, ki pestrosti življenja niso kos.

Nasproti hegemonškemu diskurzu zahodnih antropologov in njihovih klonov po svetu, ki večinoma prihajajo iz kolonialnih središč in elitnih slojev, ne bo postavil nacionalistične ali zaplotniške vneme reševalcev narodovih svetinj, temveč dialektično obračunal z obema, išoč situacijske odklone od dominantnega pogleda z večnim mešanjem vsega mogočega, ne le v "evropski etnologiji", ki se zlahka preobleče v raziskave kulture oz. kulturologijo, temveč v presečiščih med lokalnimi vsakdanjimi praksami in čutno (re)integracijo življenja.

Tihana Petrović Leš

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju

tples@ffzg.hr

Iz korespondencije Milovana Gavazzija sa Slovencima

Milovan Gavazzi, jedan od najvažnijih hrvatskih etnologa 20. stoljeća, utemeljitelj je etnološke znanosti i sveučilišne nastave etnologije. Tijekom svojega dugog života i rada stvorio je široku mrežu suradnika i prijatelja iz koje je nastala i bogata korespondencija. Dopisivao se s velikim brojem osoba i ustanova i institucija, komunicirao je čak s 1358 korespondenata. Ovom prigodom prikazat će se i analizirati Gavazzijeva korespondencija s kolegama i kolegicama te ustanovama i institucijama iz Slovenije. Time se želi dati doprinos poznavanju znanstvene komunikacije između dviju bliskih etnologija, doprinos znanstvenoj baštini te povijesti intelektualaca i intelektualnoj povijesti jednoga prošlog vremena.

Prema manjinskoj antropologiji

Premda bi na prvi pogled moglo tako izgledati, ovaj tekst se neće baviti ni antropologijom manjina ni antropolozima koji bi bili članovi nekih nacionalnih ili sličnih manjina. Izlaganje se referira na knjigu Gilesa Deleuzea i Felixa Guattaria *Manjinska književnost*. U njoj autori analiziraju književnost Franza Kafke iz perspektive svojih ranijih teorija koje su uspostavili u knjigama *Anti-Edip* i *Tisuću platoa*.

Za Deleuza i Guattaria Kafkin izbor jezika kojim će pisati književnost znakovit je sam po sebi. Rođen u Češkoj, tada u sastavu Austro-Ugarske, a židovskog podrijetla, Kafka je na volju imao barem tri jezika, njemački, češki i jidiš, na kojima je mogao pisati književnost. Svaki od njih je za Kafku na određeni način strani jezik, ni jednome ne pripada. No, od sva tri navedena jezika, njemački ujedno ima i najснаžniju književnu tradiciju i njegovo korištenje traži od autora poznavanje te povijesti. Međutim, kako bi upravo pokazao svoju izmještenost, a time ujedno i izmještenost vlastitih likova (ili „deteritorijalizaciju“), on vješto izmiče pritisku njemačke povijesti i književnosti. Time stvara svoj kafkijanski univerzum u kojem se njegovi likovi nalaze u poziciji „subjekta bez identifikacije“ (Žižek). To je oblik književnosti koju će Deleuze i Guattari nazvati manjinskom književnošću.

Istočnoeuropske etnologije našle su se u sličnom položaju naspram zapadne antropologije gotovo od samih početaka. Kao i kreoli u Južnoj Americi, tako su i istočni etnografi uvijek nekako preblizu svom objektu interesa. Njihove teorije i metode, osim u kratkom međuratnom razdoblju, zapadni antropolozi smatrali su zastarjelima, problematičnima i neobjektivnima. Strategije otpora istočnoeuropskih antropologa temeljile su se na dva međusobno suprotstavljena diskursa. S jedne strane razvijalo se nekritičko prihvaćanje teorijskih postavki sa zapada, a s druge jednako nekritičko odbijanje istih.

U ovom izlaganju, prateći argumente Deleuza i Guattaria, pokušat ću postaviti neke točke oko kojih bi se mogla graditi manjinska antropologija i, što je možda i važnije, manjinska etnografija. Umjesto izmicanja reprezentativnim praksama kakve dolaze sa Zapada, možda je moguće u samoj zapadnoj antropologiji razotkriti praznine u kojima bi se mogla izgraditi neka nova antropologija.

Marijeta Rajković Iveta

*Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju*

mrajkovi@ffzg.hr

Nataša Rogelja

*Slovenska akademija znanosti i umjetnosti
Institut za slovensko iseljništvo i migracije,*

natasa.rogelja@zrc-sazu.si

Migracije životnog stila u Hrvatskoj i Sloveniji

U izlaganju se prikazuju mogućnosti komparativnog istraživanja migracijskih procesa (iseljavanja, useljavanja, tranzita) u Republici Hrvatskoj i Republici Sloveniji. Naglasak je stavljen na *migracije životnog stila (lifestyle migration)* dosad fragmentarno istraživane u hrvatskoj etnologiji i kulturnoj antropologiji, a već nekoliko desetljeća prisutne kod francuskih, britanskih, čeških, slovačkih te slovenskih etnologa i kulturnih antropologa i drugih znanstvenika. Migracije životnog stila proširile su se iz rezidencijalnog turizma (*residential tourism*) na umirovljeničke migracije (*retirement migration*), a u međuvremenu su obuhvatile i druge skupine ljudi, posebice mlade obitelji te migracije u druge države. Dosadašnja su istraživanja pokazala da su u Republici Hrvatskoj mjesta na kojima se kupuje drugi dom na jadranskoj obali i otocima, Istri, na Velebitu, u Gorskom Kotaru, Žumberku i Banovini, a na prostoru Republike Slovenije u Primorju, Prekmurju i Posočju. Glavni razlozi ovih migracija su bolja kvaliteta života, zdraviji i sporiji način života, financijski aspekti, vanjske aktivnosti, ruralna idila, vlastiti uzgoj hrane itd. U izlaganju se predstavljaju dosadašnja saznanja te ciljevi budućih istraživanja slovenskih i hrvatskih kolega, s posebnim fokusom na metodološkim pitanjima te ukazivanjem na važnost istraživanja ovog tipa migracija koji je, iako statistički nevidljiv, u stalnom rastu.

Ingrid Slavec Gradišnik

*Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti
Inštitut za slovensko narodopisje*

ingrid.slavec-gradisnik@zrc-sazu.si

Pogled na vzporednice med slovensko in hrvaško etnologijo

Namen prispevka je pokazati najprej na pomen, ki ga prinaša primerjalno raziskovanje sosednjih raziskovalnih tradicij in produkcije znanja v etnološki vedi in v tem kontekstu vzorčno predstaviti primerljivost raziskovalnih vzorcev v času univerzitetne institucionaliziranosti etnologije v Sloveniji in na Hrvaškem, posebej po drugi svetovni vojni. V drugi polovici 20. stoletja je prišlo v etnološki vedi vsaj do dveh paradigmatičnih prelomov: ob koncu šestdesetih in v sedemdesetih letih do slovesa od kulturnozgodovinskega študija ljudske kulture in od devetdesetih let do širitve in diverzifikacije (v problemskem in metodološkem pogledu) v dialogu z antropološkimi raziskavami.

Ob tem želim opozoriti za dvoje vrst vzporednic: tiste, ki jih v empirični raziskovalni praksi uvrščamo v medkulturne primerjave, in tiste, ki so povezane z vzorci produkcije znanja in se nanašajo bolj na teoretsko-metodološka vprašanja. Prve bom ponazorila s tematikami, ki so bile predmet zdaj že večdesetletnega sodelovanja pri t. i. »slovensko-hrvaških paralelah«, druge pa z nekaj izbranimi zastavki, ki so bistveno (pre)usmerjali raziskovalna težišča v etnologiji na Hrvaškem in v Sloveniji.

Goran Pavel Šantek

*Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju*

gpsantek@ffzg.hr

Mitu ususret – zajednički rad hrvatskih i slovenskih etnologa na rekonstrukciji stare vjere Slavena

Izlaganje tematizira zajednički rad hrvatskih i slovenskih etnologa na istraživanjima stare vjere Slavena te sakralnoj interpretaciji krajobraza. Osim predstavljanja rezultata zajedničkoga rada i razmatranja njihove aktualnosti za spoznaje etnologije, arheologije, folkloristike i jezikoslovlja, u izlaganju će se dati i povijesni pregled razvoja ovih is-

traživanja: stvaranje osnove za zajednički rad hrvatskih i slovenskih etnologa na ovim istraživanjima; kontekst razvoja ove teme u hrvatskoj etnologiji krajem 1980-ih i početkom 1990-ih; utjecaj prof. Vitomira Belaja na koncipiranje teme, istraživanja i njihovu ekspanziju na hrvatskom i slovenskom području; doprinos prof. Zmage Šmiteka za njihov razvoj u slovenskoj etnologiji. Predstaviti će se i zajednički rad do danas, interdisciplinarna povezivanja te perspektive za daljnju suradnju hrvatskih i slovenskih etnologa na istraživanjima stare vjere Slavena i sakralnom oblikovanju krajobraza.

Nevena Škrbić Alempijević

*Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju*

nskrbic@ffzg.hr

Sanja Potkonjak

*Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju*

spotkonj@ffzg.hr

Zapamtite Vukovar. Konstrukcija grada heroja u poslijeratnoj Hrvatskoj

U izlaganju se bavimo konstrukcijom sjećanja na pad Vukovara. U fokusu je naše analize proces heroizacije Bitke za Vukovar, hrvatskih branitelja koji su u njoj sudjelovali, žrtava 87-dnevne opsade Vukovara te grada u cjelini. Prateći mehanizme evociranja i konstrukcije grada heroja, razmatramo načine na koje se Vukovar prometnuo u jedan od središnjih simbola hrvatske državnosti po osamostaljenju od Jugoslavije te u sredstvo kohezije nacionalne zajednice. U radu izgradnju sjećanja na grad heroj pratimo na primjeru obilježavanja Dana sjećanja na žrtvu Vukovara, održanog u gradu Zagrebu 2016. godine. Pitanja koja proizlaze iz zabilježene prakse, koja uključuje brojne komemorativne aktivnosti i diskurzivnu heroizaciju, glase: što znači rekreirati i perpetuirati imaginarij grada heroja? U čemu je ovaj proces sličan/različit od onoga kojim se tvore herojske ličnosti? Kako se stradanje grada antropomorfiziralo, kako su mu dana ljudska obilježja kojima je utemeljena ekvivalencija između ljudske herojske žrtve i stradanja grada? Na kraju, bavile smo se stvaranjem veza između Vukovara i Zagreba kroz pojedine motive koji privremeno transponiraju i materijaliziraju Vukovar izvan Vukovara, promičući ga u nadlokarno i multilokalno mjesto sjećanja.

Prelaze li mitska bića granicu između Slovenije i Hrvatske? Kulturni krajolik u kontekstu prekograničnih etnoloških pojava

Nastava etnologije na ljubljanskom *Oddelku za etnologiju in kulturno antropologiju* i zagrebačkom *Odsjeku za etnologiju i kulturnu antropologiju* odvija se već gotovo jedno stoljeće. Zato je i organiziran ovaj svečarski skup kako bismo obilježili 90. obljetnicu utemeljenja i neprekinute nastave etnologije u Zagrebu u kojoj sam, u vremenskom odsječku od točno dvadeset godina (1986. – 2006.) i sama sudjelovala. U tom stoljetnom razdoblju dva su susjedna naroda u interetničkim odnosima povijesno, kulturološki, politički i ekonomski bila upućena jedan na drugi, a nekoliko su se stoljeća nalazila i u sklopu zajedničkih država. Za nas je posebno zanimljivo da su to bila, kao i danas, i profesionalno.

Ovako koncipiran prvi dio naslova simbolična je najava teme o kojoj će se progovoriti u ovom prilogu – kulturni krajolik u kontekstu prekograničnih etnoloških pojava, među ostalima prikazanima i na primjeru zajedničke starovjerske praslavenske baštine. Njome su se, dugo surađujući ne samo znanstveno, nego u posljednje vrijeme i u nastavi, bavili znanstvenici kako u Sloveniji tako i u Hrvatskoj, i to ne samo na spomenutim odsjecima. Konačno, tako postavljenom tematikom u kontekstu interetničkih profesionalnih odnosa bavile su se i poznate "Zgodovinske vzporednice slovenske in hrvaške etnologije" / "Povijesne paralele hrvatske i slovenske etnologije" od 1981. do 1991. godine.

U međusobnom (pre)poznavanju u ovom će se prilogu uputiti ne samo na zajednička istraživanja nego i na probleme s kojima se u njihovu provođenju susrećemo s ciljem komunikacije, umreženja i budućeg zajedničkog stručnog i znanstvenog djelovanja.

Barbara Turk Niskač

*Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta
Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo*

turkova@gmail.com

Kje so otroci v slovenski etnologiji in kulturni antropologiji?

Čeprav se zdi, da se raziskave s področja etnologije in kulturne antropologije na Slovenskem raje kot z otroci ukvarjajo z bolj kompetentnimi sogovorniki, pa je repertoar raziskav, ki obravnavajo otroške igre in igrače, otroško folkloro, popularno kulturo, vzgojo, življenje otrok ter odnos družbe do otrok in otroštva v preteklosti izjemno bogat. V etnoloških monografijah, ki so nastajale na podlagi vprašalnic ETSEO ter se osredotočale na raziskovanje občega načina življenja, so otroštvu posvečena posamezna poglavja, spet v drugih pa lahko o življenju otrok beremo zgolj med vrsticami. Na podlagi zbiranja podatkov z etnografskimi intervjuji ter ponekod z analizo arhivskega gradiva se te raziskave nanašajo predvsem na spomine odraslih o otroštvu iz preteklosti. Čeprav je potrebnega nekaj truda, da sestavimo vse razpršene koščke, pa nam prav ta dela omogočajo, da si ustvarimo podrobno sliko o življenju otrok na Slovenskem v preteklosti, pa tudi o splošnem odnosu odraslih oziroma družbe do otrok v določenem času in prostoru. Po drugi strani lahko na podlagi omenjenih del analiziramo odnos stroke in raziskovalcev do otrok.

Christina Toren meni, da bi bilo treba otroke rutinsko vključevati v etnografske raziskave. Le tako bi namreč pridobili celosten vpogled v proces, kako ljudje ustvarjamo pomene skozi čas ter kako nastajajo koncepti, ki jih uporabljamo odrasli ter jih pogosto imamo za samoumevne (Toren 1999; Toren 2013). Vendar pa v slovenski etnologiji in kulturni antropologiji tudi dandanes le malo raziskovalcev sledi sodobnim smernicam v raziskovanju otrok in otroštva, ki narekujejo, da so otroci primarni soudeleženci v raziskavah, da torej predstavljajo tiste sogovornike, ki lahko najboljše predstavijo svoja življenja ter svoje poglede na svet. Zakaj je temu tako?

Kristina Vugdelija

*Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu*

kvugdeli@ffzg.hr

Tvorba nacionalnih heroja u suvremenim kulturama sjećanja – primjer Franje Tuđmana

Izlaganje se bavi konstrukcijom sjećanja na prvog hrvatskog predsjednika Franju Tuđmana. Sjećanje na Tuđmana analizira se u kontekstu tvorbe nacionalnih heroja u suvremenom hrvatskom društvu, pri čemu se tvorbi heroja pristupa kao procesu društvene konstrukcije u koji su uključeni različiti akteri i u kojem se značenje heroizma kontinuirano pregovara i reinterpreterira (Scheipers 2014). Polazeći od shvaćanja nacionalnog heroja kao višeznačnog simbola koji reprezentira ključne događaje u stvaranju nacije, razmatraju se njegove raznovrsne aktualizacije u suvremenim kulturama sjećanja i prijemima oko različitih predodžbi o prošlosti i sadašnjosti nacionalne zajednice. U fokusu izlaganja je analiza tvorbe heroja u kontekstu sjećanja na Domovinski rat, na primjeru spomenika Franji Tuđmanu u Kninu, temeljena na terenskom istraživanju komemoracije povodom Dana pobjede 2016. godine. Prati se proizvodnja dominantnih/službenih herojskih narativa i koncepcija heroja u politikama pamćenja, njihove (re)interpretacije u medijskom diskursu, te raznovrsne uporabe i preoblikovanja u individualnim naracijama i praksama pojedinaca. Analizom tvorbe heroja na različitim razinama, ukazuje se na promjenjivost, višeznačnost i višeslojnost heroja kao društvenog fenomena.

Analizom heroja kao višeznačnog simbola i stavljanjem naglaska na različite moduse aktualizacije herojskih figura u društvu, rad se nastavlja na problematiku kojom se posljednjih godina intenzivno bave hrvatski i slovenski istraživači, otvoreno u tematskom broju časopisa *Traditiones* (2014) posvećenog herojima i vođama.